

УДК 633.63:631.1

БУРЯКОЦУКРОВЕ ВИРОБНИЦТВО В УМОВАХ КРИЗИ

ПИРКІН В.І.,
к.е.н., ІЦБ

У 2008 р. Україна одержала найвищу урожайність цукрових буряків - 35,5 т/га при цукристості 17,01% і виході цукру 13,55%. Наяву – ріст показників бурякоцукрової галузі. Але на шляху подальшого її розвитку стала фінансова криза, що поглибила й без того надзвичайно складну ситуацію.

Дається взнаки, насамперед, зниження попиту на цукор, а тому реалізаційна ціна не відповідає реальній собівартості. При середній собівартості цукру 3000 грн./т його реалізаційна ціна має складати не менше 3500 грн./т, тоді рентабельність цукру буде 10-15%. Великі проблеми в бурякоцукровому підкомплексі виникають через відсутність обігових коштів та кредитних ресурсів, що призводить до зменшення площі посівів цукрових буряків і консервації виробничих потужностей цукрових заводів.

Відсутність кредитних коштів призводить до того, що цукрозаводи не можуть забезпечити себе обіговими коштами і змушені переходити на давальницькі й бартерні схеми розрахунків, а окремі цукрові компанії, не розраховувавшись із взятими на себе зобов'язаннями, й взагалі опинилися на межі банкрутства. Цілком ймовірно, що, враховуючи складний фінансовий стан, цьогорічні площі посівів цукрових буряків можуть зменшитись на 100-150 тис. га проти рівня минулого року. За прогнозами асоціації «Укрцукор» планується, що до 20 цукрових заводів не братимуть участі в переробці цукрових буряків.

Крім того, необхідно взяти до уваги й динаміку виробництва цукру та його реалізації на міжнародних товарних біржах. Так, природні катаклізми в Австралії (третя країна в світі – виробник цукрової тростини) призвели до значного зменшення виробництва цукру. На 20% впало виробництво цукрової тростини в Індії. Зменшується виробництво бурякового цукру в Європі. В цілому в світі не вистачає близько 5 млн. тонн цукру, що не може не призвести до зростання цін на цей важливий для споживачів продукт.

Україна сьогодні не відчуває дефіциту цукру. Проте є й інша сторона медалі. За розрахунками і прогнозом на 2009-й рік в Україні буде вироблено цукру на 20-25% менше, ніж торік. І країна стане перед проблемою: або імпорт готового цукру, або ввезення цукру-сирцю, що може тільки зашкодити вітчизняному виробникові, бо не сприятиме зниженню цін на готовий продукт. За такої ситуації одразу дається взнаки нестача бурякового цукру. Може так трапитись, що бурякоцукрове виробництво в Україні дійде до тієї межі, коли зникнуть перехідні запаси цукру. Тобто споживатимемо цукор, який виробили, а при його нестачі будемо імпортувати.

Перед виробниками сільськогосподарської продукції стоїть дилема, які культури найбільш рентабельні. В останні роки Лісостепова зона розширила площі посівів під такими культурами як соняшник, ріпак, кукурудза на зерно, соя. Це викликано тим, що реалізаційні ціни на ці культури при більш низькій собівартості забезпечували високу прибутковість і рентабельність, табл. 1.

Отже, до 2007 р. найбільш вигідними культурами для сільськогосподарських виробників були соняшник, ку-

курудза на зерно та ріпак. У 2008 р. реалізаційні ціни на ці культури знизилися до рівня собівартості, зменшився й попит на них. Собівартість цукрових буряків, враховуючи підвищення урожайності, цукристості й виходу цукру, становитиме 180 грн./т, при реалізаційній ціні 220 грн./т і рентабельності 18-20%. Оскільки обігові кошти у переробних підприємств відсутні, то більшість бурякосійних підприємств перейшли на давальницькі розрахунки.

Торік великим попитом користувалися жом і меляса. Відтак, бурякосійні підприємства свою частку (60-65%) продавали за ціною: жом – 150 грн./т, меляса – 500-600 грн./т, цукор - 3000-3200 грн./т. Це дало можливість в деякій мірі отримати обігові кошти і розрахуватися за кредити.

Слід зазначити: цукрові буряки завжди були і залишаються економічно привабливою культурою. Ситуація в економіці виробництва цукрових буряків і цукру змінюється швидко. Тому товаровиробники не втрачають надію, що бурякоцукрове виробництво стабілізується.

Для цього уряд вживає ряд заходів, спрямованих на збільшення виробництва цукрових буряків. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 63 від 4.02.09 р. мінімальна ціна на цукрові буряки базисної цукристості, які поставлятимуться з 1 вересня 2009 р. до 1 вересня 2010 р. для виробництва цукру в межах квоти «А» та на цукор квоти «А» (без урахування податку на додану вартість), встановлена:

- на цукрові буряки – 183,33 грн./т;
- на цукор – 2666,67 грн./т.

Вирішується й питання про виділення дотації на гектар посіву цукрових буряків у розмірі 1000 грн./га, або

Таблиця 1. Порівняльна економічна ефективність виробництва сільськогосподарських культур в Україні

Культури	Роки								
	2005			2006			2007		
	Собівартість реалізованої продукції, грн/т	Ціна реалізації, грн./т	Рентабельність, %	Собівартість реалізованої продукції, грн/т	Ціна реалізації, грн./т	Рентабельність, %	Собівартість реалізованої продукції, грн/т	Ціна реалізації, грн./т	Рентабельність, %
Пшениця	394,8	412,8	4,6	484,2	532,2	9,9	606,6	826,9	36,3
Кукурудза	370,3	346,9	-6,3	471,1	522,5	10,9	547,5	961,4	75,6
Цукрові Буряки	170,3	178,5	5,6	168,5	187,2	11,1	180,4	157,6	-11,1
Соняшник	787,5	976,6	24,3	782,6	944,3	20,7	928,2	1821,6	96,3
Ріпак	755,0	1135,7	50,4	986,7	1444,8	46,4	1242,0	1829,1	47,3

як минулого року. Згідно з розрахунками така дотація дещо замала для ефективного розвитку бурякоцукрового виробництва, але й така допомога від держави може відіграти суттєву роль.

Одночасно вирішуються й проблеми, пов'язані з фінансуванням виробників цукросировини і цукру. Насамперед, йдеться про пролонгацію кредитів для аграріїв, які вони отримали в 2008 р., і виділення з помірними кредитними ставками кредитів на 2009 р.

Узгоджує уряд з хімічними заводами й ціни на мінеральні добрива. Є надія, що ціни будуть зменшені.

Головними завданнями галузі є: ефективне використання існуючого наукового й експериментального потенціалу, проведення структурної перебудови галузі, зокрема реструктуризації і технічного переоснащення виробничих потужностей виробників цукросировини і її переробників, вдосконалення цінового механізму.

Нині є всі умови для наукового забезпечення галузі буряківництва, що має на меті впровадження ефективної технології виробництва цукрових буряків, застосування вітчизняного високоякісного насіння цукрових буряків, науково обґрунтованої системи живлення та інтегрованої системи захисту рослин.

Значним резервом у підвищенні продуктивності і якості коренеплодів є, зокрема, впровадження інтенсивної технології виробництва цукрових буряків, розробленої Інститутом цукрових буряків, яка поєднує новітні досягнення селекції, насінництва, сортової агротехніки, науково обґрунтовані системи удобрення, інтегровані заходи боротьби з бур'янами, шкідниками і хворобами. Ця технологія забезпечує урожайність коренеплодів 50-60 т/га при затратах праці 50-60 люд-год/га.

Тому ті бурякосіючі підприємства, керівники і спеціалісти яких творчо підходять до впровадження інтенсивної технології, отримують вагомі результати з продуктивності і економічної ефективності. Інститут цукрових буряків, наприклад, тісно співпрацює з аграрними підприємствами Кагарлицького району Київської області.

Так, агрофірма «Перемога» цього району постійно отримує високі врожаї 55-60 т/га коренеплодів цукрових буряків при собівартості 140-150 грн./т.

Фермерське господарство «Широкоступ» Кагарлицького району також щорічно має вагомий врожай цукрових буряків, табл. 2.

В цьому господарстві керівник і спеціалісти досить відповідально підходять до впровадження удосконалених і нових елементів технології. Найважливішими з них є: внесення органічних і мінеральних добрив згідно рекомендацій норм, ранні строки сівби на кінцеву густоту, своєчасна і якісна боротьба з бур'янами, перехід на підви-

щену густоту рослин - 100-110 тис./га, своєчасне проведення профілактичних заходів у боротьбі з церкоспорозом.

В результаті в господарстві підвищилась прибутковість і рентабельність, а разом з тим і зацікавленість у цукрових буряках.

Отже, якщо врахувати всі заходи держави, спрямовані на стимулювання бурякоцукрового виробництва, рекомендоване застосування інтенсивної технології виробництва цукрових буряків та їх економічну ефективність, то можна зробити висновок: цукрові буряки вирощувати вигідно.

Впровадження ефективних інтеграційних відносин у бурякоцукровому виробництві може проходити у два етапи.

Перший – економічне зміцнення переробних підприємств і їх сировинної зони за рахунок збільшення виробництва цукросировини й цукру, підвищення їх реалізаційної ціни та зменшення собівартості. Зміцненню економіки підприємств сприятиме оренда землі цукровими заводами, оновлення матеріально-технічної бази господарств бурякоцукровинної зони.

Другий етап – перехід на інтеграційні взаємовідносини шляхом поєднання кількох ВАТ, ЗАТ, (цукрові заводи з сировинними зонами) у потужні організаційно-господарські формування. Приклад - група цукрових компаній «Укррос». «Укррос», що займає в структурі виробництв цукру в Україні 9,2-10,0%, має цукрові заводи, орендує понад 15,0 тис. га землі. При Пальмірському цукровому заводі створена машино-технологічна станція (МТС), як дочірнє підприємство «Пальміра», що є спеціалізованим уповноваженим компанією «Укррос-цукор». У своєму арсеналі підприємство має: 6 сівалок «Оптіма», 5 обприскувачів ОПШ-2000, 7 бурякозбиральних комбайнів «Холмер», 6 наборів загальної ґрунтообробної техніки, 10 одиниць важких тракторів і стільки ж тракторів МТЗ-82. МТС виконує роботи, пов'язані з виробництвом цукрових буряків за новими прогресивними технологіями. Створення при цукрових заводах дочірніх підприємств сприяє забезпеченню переробних підприємств дешевою цукросировиною за схемою сировинна зона - дочірні підприємства - цукровий за-

Таблиця 2. Виробництво цукрових буряків за інтенсивною технологією в ФГ «Широкоступ»

Показники	Роки	
	2007	2008
Площа, га	415	200
Урожайність, т/га	51,3	56,7
Валовий збір, т	21290	11340
Цукристість, %	15,6	17,2
Вихід цукру, %	12,7	13,8
Вироблено цукру - всього, т	2704	1565
на 1 га, т	6,5	7,8
Густота рослин, тис/га	98	112
Затрати праці, люд-год/га	51	55
Всього витрат, грн/т	143,10	156,10
в т.ч.		
- зарплата з відрахуваннями на соціальні витрати	23,28	23,41
- насіння	10,22	11,39
- паливно-мастильні матеріали	18,06	18,73
- добрива	29,62	32,78
- засоби захисту рослин	24,42	28,01
- амортизація	7,42	8,27
- поточний ремонт	11,20	12,49
- плата за оренду	7,40	9,37
- інші витрати	5,04	4,85
	136,66	149,30
- загальновиробничі, загальногосподарські витрати	6,44	6,80
Всього	143,10	156,10
Витрати на побічну продукцію, грн/т	21,40	23,40
Собівартість основної продукції, грн/т	121,70	132,70
Прибуток, грн/га	4017	3816
Рентабельність, %	61,3	50,7

вод. Пальмірський цукровий завод, крім оренди, щорічно інвестує в свою сировинну зону 7 млн. грн. у вигляді товарного кредиту: на насіння цукрових буряків – 2 млн. грн., паливно-мастильні матеріали – 3 млн. грн., засоби захисту – 2 млн. грн.

Така агропромислова інтеграція, як ВАТ «Пальмірський цукровий завод» дає можливість вирішити в бурякоцукровому виробництві наступні проблеми: збільшити виробництво цукросировини за рахунок підвищення урожайності і цукристості коренеплодів; забезпечити узгодження фінансових і економічних взаємоінтересів бурякозасаджуваних господарств і цукрових заводів; запобігти банкрутству підприємств; поновити соціальну інфраструктуру; зберегти діючі та створювати нові робочі місця; забезпечити концентрацію державних, внутрішніх та іноземних інвестицій та здійснення реструктуризації цукрових заводів і матеріально-технічної бази бурякозасаджуваних підприємств для суттєвого збільшення виробництва цукросировини й реалізації цукру.

Реструктуризація бурякоцукрового виробництва, оптимізація взаємовідносин між бурякозасаджуваними господарствами і цукровими заводами, регулювання ринку цукру сприятимуть усуненню кризових явищ у галузі буряківництва. Вони дадуть змогу започаткувати організаційні засади узгодження інтересів постачальників цукросировини та цукрових заводів, створити нові ринкові механізми і елементи ринкової інфраструктури в галузі, що, в свою чергу, дасть можливість значно підвищити ефективність бурякоцукрового виробництва в Україні.

Таким чином, одним із важливих напрямків забезпечення ефективного функціонування регульованого ринку цукру, виходу бурякоцукрового комплексу із кризи, стабілізації і підвищення ефективності його виробництва є агропромислова інтеграція у різних формах власності.

Анотація

В статті розглядаються заходи, які сприяють ефективному розвитку бурякоцукрового виробництва та зацікавленості бурякозасаджуваних підприємств у виробництві цукрових буряків.

Аннотация

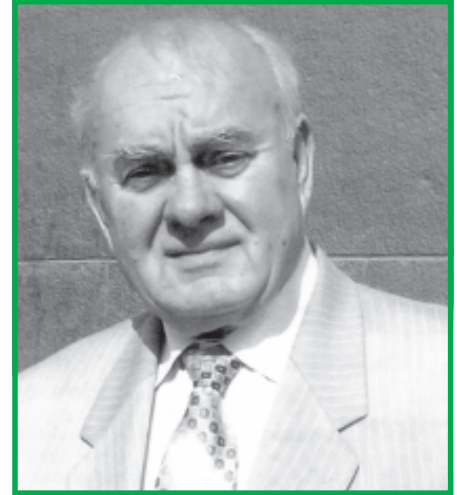
В статье рассматриваются мероприятия, которые способствуют эффективному развитию свеклосахарного производства, а также заинтересованности свеклозасаживающих предприятий в производстве сахарной свеклы.

Annotation

In the article, measures which contribute to efficient development of beet-sugar production and to the interest of beet growing enterprises in the sugar beet production are considered.

ВІКТОР СИТНИК – ОРГАНІЗАТОР ВИРОБНИЦТВА, ВЧЕНИЙ

РОІК М.В.,
академік УААН

...У перший день літа на робочому столі Віктора Петровича Ситника - відомого організатора сільськогосподарського виробництва і вченого в галузі аграрної економіки, доктора економічних наук, професора, академіка УААН, - море квітів, телеграм і святкових листівок. Адже – день народження, а цього рік ще й ювілей!

Втім, навіть якби не було такого поважного переліку високоавторитетних звань і титулів, В.П. Ситник – самодостатня особистість, «своя» людина як у великих кабінетах, так і серед простих трудівників ланів і ферм.

Народився 1 червня 1939 р. у сім'ї селянина на Харківщині. Закінчив Дніпропетровський сільськогосподарський інститут. Трудову діяльність почав старшим агрономом (на правах головного) учбово-дослідного господарства «Сухачівка» у цьому ж таки Дніпропетровському сільгоспінституті. Згодом — старший агроном з виробництва кормів; у 1964—1976 рр. — начальник планово-економічного відділу, начальник відділу виробництва продуктів рослинництва, заступник, перший заступник начальника Дніпропетровського облуправління сільського господарства; з 1976 р. — заступник та завідувач відділу Управління справами Ради Міністрів УРСР; у 1985-1991 рр. — перший заступник голови Держагропрому УРСР — міністра УРСР та з 1992 р. — віце-прем'єра України. У 1993 р. захистив кандидатську, в 2002 р. — докторську дисертації. З 1992 року – в системі УААН: заступник її президента, віце-президент, перший віце-президент УААН.

Сфера наукових інтересів – кредитно-фінансова політика в АПК, функціонування механізмів формування і використання доходів із метою забезпечення відтворювального процесу прогнозованими темпами. Він плідно працює над проблемами становлення високотоварних господарських систем в умовах переходу до ринкових відносин, паритетного обміну між сільським господарством та промисловими галузями, щиро вболіває за розвиток бурякоцукрової галузі і завжди сприяє їй у цьому, безпосередньо працює над удосконаленням еко-

номічного механізму господарювання й ціноутворення, орендних відносин, структурно перебудовою АПК.

Академік В.П. Ситник бере активну участь у розробці законодавчих актів, державних науково-технічних програм та інших нормативно-правових документів з питань реформування та розвитку агропромислового комплексу, які подавались Академією органам законодавчої і виконавчої влади. Він обгрунтував і практично реалізував цілий ряд нових підходів до форм інтеграції сільськогосподарської науки з виробництвом. Вагомим є внесок у забезпечення функціонування аграрної науки, наукового супроводу агропромислового виробництва. Результати наукових досліджень з цих питань опубліковано більш як у 185 наукових працях, у тому числі в одній власній та дев'яти колективних монографіях.

В.П. Ситник - депутат Верховної Ради України кількох скликань, заслужений працівник сільського господарства України, чільник Всеукраїнської спілки інформаційних фахівців АПК, що визнана відповідними світовими структурами при ООН та ЮНЕСКО, а також Ради з питань організації наукового забезпечення АПК.

Здобутки вченого, які сприяли розвитку аграрної науки та сільськогосподарського виробництва, відзначено державними нагородами: двома орденами Трудового Червоного Прапора (1973, 1976), орденом «Знак Пошани» (1971) і орденом «За заслуги» III ступеня (2004) та чотирма медалями.

...Друзі, колеги, працівники Інституту цукрових буряків та його мережі щиро приєднують до численних поздоровлень і побажань ювілярові та його родині.

Добра, щастя, здоров'я, натхнення і нових науково-творчих злетів Вам, Вікторе Петровичу!